

SPREKEND ZWIJGEN

een poging tot een visie op kunst

T.B. Merkelbach

In deze tekst wil ik mijn visie van de kunst uiteenzetten. Hierbij wil ik kort ingaan op de 3 gangbare visies en hun invulling van de relatie tussen de kunstenaar, het werk en de toeschouwer. Hierna volgt mijn eigen visie en de redenen waarom ik het van belang vindt om dit te noteren.

In het kunst historisch onderwijs zijn er 3 gangbare visies op de kunst: de klassieke visie, de institutionele visie en de [*] visie. Met deze visies ontstaan er ook drie verschillende invullingen van de begrippen van de kunstenaar, het werk en de toeschouwer.

De klassieke visie deelt de kunstenaar de belangrijkste rol toe van zowel heerser als initiatiefnemer van het kunstwerk. De kunstenaar als profeet en schepper die door zijn werk de toeschouwer meeneemt, kan temperen of overdonderen. De visie die door filosofen wordt verkondigt (denk hierbij aan Schopenhauer en de vroege Nietzsche) en als genie ver boven zijn publiek staat.

De institutionele visie waar de toeschouwer de belangrijkste plek krijgt, niet als individu, maar als instituut. De toeschouwer die luistert naar zij die er 'verstand van hebben', de historici, kunsthistorici en musea. Gespecialiseerde instellingen die vaststellen wat kunst is, welke kunst van belang is en welke het publiek als zodanig zou moeten beschouwen als kunst. De plaats van de kunstenaar is minimaal en hij heeft de status van auteur en daarmee is de zaak afgedaan.

De [*] visie legt ook de nadruk op het publiek, maar niet als individu. Deze visie is vloeibaar, omdat kunst datgene is waar het individu aan denkt als hij het woord kunst hoort. Er schijnt een gemene deler te zijn van beelden, begrippen en termen die vanuit de toeschouwer samen invulling geven aan de vraag wat kunst is.

Hier zou ik nu mijn eigen visie aan willen toevoegen. De kunstenaar als ontdekker en initiatiefnemer. Hij neemt (bijna als een archeoloog) intuïtief zijn gereedschap ter hand en moet op ontdekking gaan. Hij creëert niet[*Sphinx], maar ontdekt en legt bloot wat er al is. Het onontgonnen kunstwerk, dat fluistert in het oor van de kunstenaar en hem dwingt naar hem te luisteren. De kunstenaar bied ook een gewillig oor en trekt zich na voltooiing van zijn werk terug om te laten zien wat er na zijn werk over is. Hij verbreekt de relatie met het werk om ruimte te maken voor een nieuwe, namelijk die van toeschouwer. Voor de toeschouwer is het werk een zelfstandige entiteit die spreekt tot de toeschouwer. Het werk spreekt niet in de fluisterende woorden van de dichter, maar in het stilzwijgen van het beeld. Hierom zou ik deze visie het sprekend zwijgen willen noemen. Een visie waar

in de evenwichtige relatie tussen de kunstenaar, het werk en de toeschouwer tot uiting komt.

Deze tekst is ontstaan om voor mijzelf een beeld te noteren van wat kunst voor mij inhoud. Een onuitgesproken vertrekpunt waar vanuit mijn werk zich kan bewegen. Een beeld van mijn positie als kunstenaar ten opzicht van zowel mijn publiek als mijn werk. Waarin ik voor mijzelf een plaats in deze wereld bepaal voor ik er één heb.

Het is voor mij belangrijk om een vaste grond onder mijn voeten te behouden in het doorgaande debat over kunst, kunst onderwijs en de verhouding van de kunstenaar tot zijn werk en de positie die hij inneemt binnen de maatschappij.

Het is goed om een beeld te hebben dat ontstaan is op basis van intuïtie en een praktijk zonder dat er een te grote beïnvloeding is van buiten. Ik heb niet de illusie dat ik dit beeld altijd zal behouden. Het is een idealistisch en misschien zelfs een naïef beeld van de kunst, maar ik zal niet bang zijn om dit beeld te zijner tijd te laten varen, mocht dit nodig zijn.

zomer 2003